

doeken een zwaarte van kleur en een gloed van warmte als waren het Rembrandts. Maar wat de duisternis doet, is niet hetzelfde als wat het palet van den kunstenaar doet. Een Ruysdael (dat is de moraal, die er uit te trekken valt) mag niet in het volle licht hangen. Ze zijn bestemd om in een woonkamer te worden gehangen, niet in een snijkamer.

Bij een landschap is (althans schijnbaar) gemakkelijker de volmaaktheid te benaderen dan bij een portret; dat aan Rembrandt's landschappen (vele waren het niet) grooter bewondering ten deel viel dan aan het gros zijner portretten, is reeds dááruit grootendeels te verklaren. Maar ook het gehalte was daarbij een factor en dit werd over het hoofd gezien, waar men algemeen liefst wat meer landschappen en wat minder portretten had gezien. Dat de twee landschappen, die in diepte van stemming en in natuurlijkheid van licht-effect het verre van de overige wonnen (de kleine Rust op de Vlucht naar Egypte, en de Aanbidding) nacht- of avond-landschappen waren, kan niet verwonderen. Ook onder zijn portretten zijn die, welke uit het halfduister te voorschijn komen in het licht, de belangrijkste. Rembrandt's bewuste streven is trouwens, sinds hij den volwassen leeftijd had bereikt, daar bij voortdoring op gericht geweest. Het is de factor, die, wát hij ook verder nog zich als kunst-idealen stelde, hij nooit heeft verwaarloosd of geruild voor een anderen tegengestelden factor.

Drie werken geven, in hunne volmaaktheid, de hoogtepunten van Rembrandt's kunstenaarsleven aan.

Het eerste is, merkwaardig genoeg, van een 19-jarige (David het hoofd van Goliath aan Saul toonend in zijn legerplaats; vroeger bij Goudstikker). Het toont in het palet, de kleur-harmonie, sterken invloed van Lucas van Leyden. Maar het heeft in den toon een metamorphose ondergaan, die het tot een zeer origineel werk stempelt: tot een echten, zuiveren Rembrandt, den toonigen colorist. De eerste werken, die hierop volgen, zijn niet vrij te pleiten van gelijkheid, doordat, bij behoud van het oude, iets nieuws werd nagestreefd. De wéér eenige jaren latere werken zijn warmer, mysterieuzer van toon en geheimzinniger van licht, maar een nieuwe bergtop is er nog niet bereikt; ze zijn nog steeds minder gaaf in wezen dan dit ééne vroege stuk. Eerst in stukken als de Rust op de Vlucht naar Egypte, van 1647, en de Aanbidding, van 1657, zou een nieuwe volmaaktheid, op hooger plan, worden bereikt.

De stelling echter aannemende, dat Rembrandt op later leeftijd zich het diepst en het schoonst heeft weten te uiten in het portret; daarbij overwegende, dat hij na 1653 (het landschap in Cassel) geen landschappen meer heeft gemaakt, moeten Rembrandt's volgende hoogtepunten in het portretgenre worden gezocht.